

Dr. Munkácsi Péter*:
„Szerzői jogok és jogsértések Magyarországon”

2009. november 27.

Tihany, MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézet
(az elhangzott prezentáció írott változata)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Kedves Kollégák!

Sok szeretettel köszöntöm a megjelent résztvevőket a Magyar Szabadalmi Hivatal és a Tudományos Újságírók Klubja közös szemináriumán, amely az Európai Szabadalmi Hivatal „Szellemtulajdon-védelemről újságíróknak” projektje támogatásával jöhetett létre. Köszönöm a szervezők felkérését e rangos eseményen megtartandó előadásra.

A mai prezentációt három részre osztanám: elsőként röviden áttekintem a legfontosabb szerzői jogi alapfogalmakat, majd a tudományos publikációk tekintetében követendő alapelvekre irányítom figyelmüket egy német példa alapján, végezetül egy rövid európai kitekintést szeretnék tenni az online tartalmak vonatkozásában.

1. Szerzői jogi áttekintés – alapok

A magyar szerzői jog alapvető szabályait a szerzői jogról szóló, többször módosított 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.) tartalmazza, amely kormányrendeletekkel, valamint miniszteriális szintű rendeletekkel egészül ki. Kérem, engedjék meg, hogy a mai prezentációm során az alapfogalmak áttekintésében az Sztj. jelenleg hatályos szövegváltozatának rendelkezéseit vegyem kiindulópontnak.¹

---

* osztályvezető-helyettes, Magyar Szabadalmi Hivatal, Szerzői Jogi Osztály. Külön köszönet dr. Hepp Nórának a 2. pont fordításában való közreműködésben.

¹ A hatályos Sztj. elérhetősége: http://www.mszh.hu/jogforras/1999_LXXVI_Sztj.pdf

Szerzői jogi védelem tárgya:

1. § (1) Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.

(2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen: az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítélettől.

(5) A szerzői jogi védelem nem terjed ki a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tényekre vagy napi hírekre.

Szerzői jogi védelem alanya:

4. § (1) A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).

(2) Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.

7. § (1) Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben.

Szerzői jogok gyakorlása:

9. § (1) A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége.

(2) A szerző személyhez fűződő jogait nem ruházhatja át, azok másként sem szállhatnak át és a szerző nem mondhat le róluk.

(3) A vagyoni jogok – [a jogszabályban] foglaltak kivételével – nem ruházhatók át, másként sem szállhatnak át és azokról lemondani sem lehet.

A szerző személyéhez fűződő jogok:

- Mű nyilvánosságra hozatala (Szjt. 10-11.§);
- A név feltüntetése (Szjt. 12.§);
- A mű egységének védelme (Szjt. 13.§).

A szerző vagyoni jogai:

- Többszörözés (Szjt. 18–19. §);
- Terjesztés (Szjt. 23. §);
- Nyilvános előadás (Szjt. 24–25. §);
- Nyilvánossághoz közvetítés, továbbközvetítés (Szjt. 26–28. §);
- Átdolgozás (Szjt. 29. §);
- Kiállítás (Szjt. 69. §).

16. § (1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

(4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le.

21. § (1) Az olyan művek szerzőit, valamint az olyan műveket kiadókat, amelyeket fénymásolással vagy más hasonló módon, papíron vagy más hasonló hordozón (a továbbiakban együtt: reprográfiával) többszöröznek, a magáncélú másolásra tekintettel megfelelő díjazás illeti meg.

Védelmi idő:

31. § (1) A szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben.

(2) A hetvenéves védelmi időt a szerző halálát követő év első napjától, szerzőtársak esetében az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani.

Szabad felhasználás és esetei:

33. § (1) A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges. Csak a nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon e törvény rendelkezéseinek megfelelően.

(2) A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

34. § (1) A mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.

(2) Nyilvánosságra hozott irodalmi vagy zenei mű, film részlete, vagy kisebb terjedelmű ilyen önálló mű, továbbá képzőművészeti, építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás képe, valamint fotóművészeti alkotás szemléltetés érdekében iskolai oktatási célra, valamint tudományos kutatás céljára a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével a cél által indokolt terjedelemben átvehető, feltéve, hogy az átvevő művet nem használják fel üzletszerűen. Átvételnek minősül a mű olyan mértékű felhasználása más műben, amely az idézést meghaladja.

35. § (1) Természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.

(4) Nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló [33. § (4) bek.] intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve

hangarchívum a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és

a) tudományos kutatáshoz vagy archiváláshoz szükséges,

b) nyilvános könyvtári ellátás vagy a 38. § (5) bekezdésében meghatározott felhasználás céljára készül,

c) megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikkről belső intézményi célra készül, vagy

d) külön törvény azt kivételes esetben, meghatározott feltételekkel megengedi.

(5) Könyvként kiadott mű egyes részei, valamint újság- és folyóiratcikkek az iskolai oktatás céljára egy iskolai osztály létszámának megfelelő, illetve a köz- és felsőoktatási vizsgákhoz szükséges példányszámban többszörözhetők.

36.§ (2) Napi eseményekhez kapcsolódó, időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek a sajtóban szabadon többszörözhetők, nyilvánosságához közvetíthetők – ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt [26. § (8) bek.] is –, feltéve, hogy a szerző nem tett az ilyen felhasználást megtiltó nyilatkozatot. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni.

38.§ (5) A felhasználásra vonatkozó eltérő megállapodás hiányában a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, iskolai oktatás célját szolgáló [33. § (4) bek.] intézmények, muzeális intézmények, levéltárak, valamint közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumok gyűjteményeinek részét képező művek az ilyen intézmények helyiségeiben ezzel a céllal üzembe állított számítógépes terminálok képernyőjén tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára a nyilvánosság egyes tagjai számára szabadon megjeleníthetők, és ennek érdekében – külön jogszabályban meghatározott módon és feltételekkel – a nyilvánosság említett tagjaihoz szabadon közvetíthetők, ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt is, feltéve, hogy az ilyen felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.

Kiadói szerződés

56. § (1) Kiadói szerződés alapján a szerző köteles a művet a kiadó rendelkezésére bocsátani, a kiadó pedig jogosult azt kiadni, valamint forgalomba hozni és köteles a szerzőnek díjat fizetni.

(2) A kiadás joga – kétség esetén – a mű magyar nyelvű kiadására vonatkozik. A szerződés alapján gyakorolható kiadási jog – a gyűjtemények, valamint a napilapok és folyóiratok számára készült művek kivételével – kizárólagos.

Szerzői jogok megsértése:

94. § (1) Jogainak megsértése esetén a szerző a jogsértővel szemben – az eset körülményeihez képest – a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

a) követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;

b) követelheti a jogsértés vagy az azzal közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;

c) követelheti, hogy a jogsértő – nyilatkozattal vagy más megfelelő módon – adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről és költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;

d) követelheti, hogy a jogsértő szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében résztvevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról;

e) követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését;

f) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, továbbá a kizárólag vagy elsősorban a jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel előállott dolgok lefoglalását, meghatározott személynek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését.

(2) A szerzői jog megsértése esetén a szerző a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést is követelhet.

A Magyar Szabadalmi Hivatal és a szerzői jogi intézmények:

Az önkéntes műnyilvántartás

Az MSZH által vezetett önkéntes műnyilvántartás az iparjogvédelmi oltalmi formáktól független és azokkal nem rokonítható, jogérvényesítést segítő jogintézmény, amelynek részletes szabályait a – 2006. április 15-étől hatályos – 18/2006. (IV. 12.) IM rendelet

tartalmazza. A rendelet kiadásának előzménye a szerzőségi vélelem törvényi újraszabályozása. Ennek megfelelően az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették. Ha ez a rendelkezés nem alkalmazható, akkor pedig azt, aki a művet sajátjaként az MSZH-nál önkéntes műnyilvántartásba vetette, és ezt közokirattal igazolja. Az MSZH által az önkéntes műnyilvántartás alapján kiadott igazolást hatósági bizonyítványnak kell tekinteni, amelynek tartalmát – az ellenkező bizonyításáig – mindenki köteles elfogadni.

A művek önkéntes műnyilvántartásba vételét a szerző, illetve a szerzői joghoz kapcsolódó jogok jogosultja kérheti az MSZH-tól. A műnyilvántartás valamennyi műtípusra, illetve kapcsolódó jogi teljesítményre (előadóművészi teljesítmény, hangfelvétel, rádió- és televízióműsor, film, adatbázis) kiterjed. A kérelmet az MSZH által rendszeresített formanyomtatványon, személyesen vagy képviselő útján lehet benyújtani az MSZH Ügyfélszolgálatán. A kérelemhez mellékelni kell a mű eredeti vagy másolati példányát. A műpéldánynak vagy hordozójának olyan méretűnek kell lennie, hogy egy A/4-es szabvány méretű borítékban elhelyezhető legyen.

A szolgáltatásért fizetendő díj mértéke művenként 5000 forint, amelyet kizárólag készpénzben vagy bankkártya útján adott fizetési rendelkezéssel (POS-terminál útján) lehet megfizetni a kérelem benyújtásával egyidejűleg. Az MSZH Ügyfélszolgálat a szabályszerűen benyújtott kérelmet a szerzőségi tanúsítvány kiállításával és kiadásával azonnal teljesíti. Az okiratban az MSZH azt igazolja, hogy a kérelmező a tanúsítványhoz hozzáfűzött műpéldány szerinti művet vagy más teljesítményt sajátjaként ismerte el. A tanúsítvány a szellemi alkotásra vonatkozóan szerzői vagy más jogi védelmet nem keletkeztet, csupán bizonyítási eszközként szolgál annak igazolására (pl. egy későbbi perben), hogy a szerző által a sajátjaként nyilvántartásba vett alkotás a tanúsítvány kiállításának napján a tanúsítványhoz hozzáfűzött műpéldány szerinti tartalommal létezett. Lényeges hangsúlyozni azt is, hogy a művön fennálló szerzői jogi védelem független attól, hogy a mű részesülhet-e iparjogvédelmi oltalomban, ideértve különösen a formatervezési mintaoltalmat és a védjegyoltalmat. A legfrissebb (2009. október végi) adatok szerint 934 nyilvántartott mű szerepel a lajstromban, ebből 353 irodalmi, publicisztikai mű.

Az árva művek engedélyezése

Abban az esetben, ha egy szerzői mű jogosultja ismeretlen vagy tartózkodási helye ismeretlen, és a gyakorolni kívánt felhasználás nem esik a szabad felhasználás körébe vagy közös jogkezelés hatálya alá, jogszerűen nem valósulhat meg a felhasználás. A kulturális örökség még szerzői jogi oltalom alatt álló részének megőrzése, fenntartása és hozzáférhetővé tétele érdekében – a szerzői, illetve műnyilvántartások, továbbá az ilyen művek listáinak fenntartásán túl – szükségessé vált 2008. február 1-i hatállyal egy olyan jogi megoldás bevezetése, amelynek révén ezek a művek is jogszerűen felhasználhatók válnak, ugyanakkor a jogosult érdekei sem sérülnek.

A törvény a szellemi tulajdon védelméért felelős kormányhivatalt, az MSZH-t jelöli meg olyan szervezetként, amely alkalmas arra, hogy ideiglenesen a jogosult helyébe lépve a felhasználásra az engedélyt megadja. Az öt évre szóló, a Magyar Köztársaság területére kiterjedő, nem kizárólagos, át nem ruházható, további felhasználási engedély adására, valamint a mű átdolgozására nem jogosító engedély előfeltétele, hogy a felhasználó a szerző fellelésére megtette – az érintett műtípus és felhasználási mód figyelembevételével – az adott helyzetben általában elvárható lépéseket. Ilyen lehet például egy erre vonatkozó hirdetés feladása egy országos napilapban, egy ennek megfelelő online felhívás, illetve információkérés a korábbi kiadótól vagy az egyébként érintett közös jogkezelő szervezettől.

A felhasználás nem ingyenes, de a speciális helyzetre tekintettel a díjfizetés szabályozása eltérő az általános szabályoktól: az MSZH csak megállapítja – a felhasználás módjához és mértékéhez igazodóan – a díjat, amit aztán magának a szerzőnek kell megfizetni akkor, ha személye vagy tartózkodási helye ismertté válik, feltéve, hogy a felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. Ettől eltérő célú (tehát akár közvetve, akár közvetlenül jövedelemszerzésre vagy jövedelemfokozásra irányuló) felhasználás esetében viszont a megállapított díjat az MSZH-nál letétbe kell helyezni, és csak ennek megtörténte után lehet megkezdeni a felhasználást.

Az Szjt. – tekintettel arra is, hogy az engedély megszerzése a felhasználást jogszerűvé teszi – rendezti azt a helyzetet is, ha a felhasználás időtartama alatt a jogosult személye, illetve holléte ismertté válik. Ilyen esetben – figyelembe véve, hogy a felhasználó jogszerűen járt el – a szerző rendelkezési lehetősége teljessé válik: indokolt és a felhasználó jóhiszeműségét

figyelembe vevő korlátok között dönthet akár a felhasználás megtiltása mellett is. Ha a szerző kiléte, illetve tartózkodási helye az engedély hatályának megszűnése után válik ismertté, ez már értelemszerűen a felhasználást nem érintheti, de a felhasználás díjának követelésére még öt évig van lehetőség. Ha a szerző ezen az öt éven belül nem tart igényt a díjra, akkor azt a jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgáló felhasználások esetében nem kell megfizetni, az egyéb célú felhasználások körében pedig a letétbe helyezett díjat annak a közös jogkezelő szervezetnek utalja át az MSZH, amely az ismeretlen vagy az ismeretlen helyen tartózkodó szerző művének egyéb felhasználását jogosítja. Ha ilyen közös jogkezelő szervezetből több van, akkor azok egyenlő arányban részesülnek a díjból, ha pedig egyáltalán nincs ilyen szervezet, akkor a díjat a Nemzeti Kulturális Alapnak kell átutalni azzal, hogy az átutalt díjat az NKA-nak a kulturális javak hozzáférhetővé tételére kell fordítania. Az elévülési időn belül ismertté vált szerző által a díj mértékével kapcsolatban kezdeményezett viták bírósági úton rendezhetők, a szerzői jogi perekre irányadó szabályok szerint.

Nem lehet árvának tekinteni az érintett művet, ha a vele kapcsolatban fennálló érintett jogot közös jogkezelésben gyakorolják. A közös jogkezelés kiterjesztettségének általános elve miatt az ekként érvényesített jogok tekintetében nem tudnak elárvulni a művek. (Ebből következően az olyan művek esetében, amelyekkel kapcsolatban egyes jogok közös jogkezelésben vannak, valójában legfeljebb árva jogokról lehet beszélni, mivel a közös jogkezelésben gyakorolt jogaik nem tudnak „elárvulni”.) Ez nem jelenti azt, hogy ugyanazon a művön vagy szomszédos jogi teljesítményen fennálló, nem közös jogkezelésben gyakorolt jogra vonatkozóan ne lehetne árva az érintett mű vagy szomszédos jogi teljesítmény – csak e tekintetben a közös jogkezelő szervezet nem tud engedélyt adni. (Nem tekinthető árvának az a mű sem, amelyet eleve név nélkül vagy felvett néven hoztak nyilvánosságra, és a szerzői jogokat a szerző fellépéséig az gyakorolja, aki a művet először hozta nyilvánosságra az Sztj. 8. §-a alapján, mivel ebben az esetben a jogok gyakorlására jogosult személy ismert.)

Az MSZH eljárására a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) szabályait kell alkalmazni a megfelelő eltérésekkel. A törvénymódosításhoz egy kormányrendelet is kapcsolódik, amely meghatározza az árva mű esetén azokat a feltételeket, amelyek fennállása esetén, kérelemre felhasználási engedély adható, és rendelkezik a felhasználási engedély további szabályairól is. Az MSZH Szerzői

Jogi Osztálya hatósági eljárásokat folytat le, amely eljárásokért igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni. A díj mértéke:

- 102 500 Ft, kivéve olyan felhasználás engedélyezésére irányuló kérelem esetében, amely sem közvetve, sem közvetlenül nem szolgálja jövedelemszerzés, illetve jövedelemfokozás célját, ebben az esetben a díj 40 000 Ft,
- 92 500 Ft, ha a kérelmet az MSZH által rendszeresített formanyomtatványon nyújtják be, kivéve, ha a formanyomtatványon benyújtott kérelem olyan felhasználás engedélyezésére irányul, amely sem közvetve, sem közvetlenül nem szolgálja jövedelemszerzés, illetve jövedelemfokozás célját; ebben az esetben a díj 30 000 Ft,
- a felhasználási engedély visszavonására irányuló kérelem díja 10 500 Ft.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület (SzJSzT) hivatali feladatainak koordinálása, titkári teendőinek ellátása

A Testület szerzői jogi jogvitás ügyekben felmerülő szakkérdésekben a bíróságok és más hatóságok megkeresésére, illetve a felhasználói jog gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben peren kívüli megbízás alapján jár el.

A gyakorlati tapasztalatok szerint az SzJSzT elsősorban perben álló felek közötti jogvitában játszik szerepet, de nem kizárt, hogy peren kívül vagy a pert megelőzően kérjék fel szakvélemény adására. A Testület szakvéleményeire jellemző, hogy a vizsgált ügy szakkérdéseire és jogkérdéseire egyaránt kiterjednek. Tisztán szakkérdések eldöntésére többnyire nem vállalkoznak, így pl. műszaki kérdésekben, vagy lefoglalt kalóz kazetták értékbecslésében általában nem vesznek részt. A Testület a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást. Szükség esetén azonban további adatok szolgáltatását kérheti a megkereső bíróságtól vagy hatóságtól, illetve a megbízótól.

2. Német ajánlások a tudományos publicisztikai gyakorlatra

A magyar szerzői jogi rendszer sok hasonlóságot mutat a német rendszerrel, így ehelyütt érdekes bemutatni azt az ajánlást, amelyet még 1998-ban készített egy szakmai grémium a

„Deutsche Forschungsgemeinschaft” számára, elősegítve a helyes tudományos publicisztikai gyakorlatot.²

A publikációk esetében két fontos következtetés vonható le. A publikáció keretében a szerző valamely tudományos eredményt hoz nyilvánosságra, amelyhez nevét adva egyúttal felelősséget vállal a publikált eredményért. A tudományos eredmény publikálása egyúttal szerzői jogokat is keletkeztet a szerző, illetve a kiadó oldalán.

A publikálás dátuma az elsőbbség tekintetében bír jelentőséggel, hiszen abban az időpontban kerültek rögzítésre a tudományos eredmények. A legtöbb neves természettudományi lap pontosan rögzíti, hogy a kézirat mikor érkezett be a szerkesztőségbe és mikor került elfogadásra (erre leginkább a szakmai lektor áttekintését követően kerül sor).

Az elsőbbség és a teljesítményigazolás jelentőségére tekintettel a publikációk számos esetben vita tárgyai, éppen ezért kialakultak olyan általánosan elfogadott szabályok, amelyek az eredetiség, a tartalom önállósága és a szerzőség kérdései köré csoportosulnak.

Az említett szabályok a következőképpen foglalhatók össze: az először nyilvánosságra hozott publikációkban az eredményeket teljes körűen és következetesen kell leírni, valamint fontos, hogy a tanulmányból pontosan derüljön ki a szerző és a harmadik személy munkája. Ha valaki olyan eredményekre hivatkozik tanulmányában, amelyet már korábban nyilvánosságra hozott, ezt megteheti, utalva ez utóbbi tényre azzal, hogy mindezt csak olyan mértékben teszi, amennyire ez a megértést elősegíti.

Az ajánlás két kérdéskörrel foglalkozott: a publikáció újdonságának követelményével, illetve a szerzőség definíciójával.

(1) Publikáció újdonságának követelménye

A német szakfolyóiratok a szerzőknek szóló irányelveikben írásos biztosítékvállalást kérnek szerzőiktől a publikáció újdonságára vonatkozóan. A publikáció „újdonsága” elsősorban azt jelenti, hogy a cikk megjelenését kizárja korábbi (pl. más folyóirat, Internet) nyilvánosságra kerülése. A szerzőnek így vállalnia kell annak felelősségét, hogy a cikket – részleteiben sem –

---

² http://www.dfg.de/aktuelles_presse/reden_stellungnahmen/download/empfehlung_wiss_praxis_0198.pdf

jelentette meg máshol, valamint nem nyújtotta be más szerkesztőséghez publikálás céljából. Hangsúlyozandó, hogy kivételt jelent az az eset, amikor a szerző egy hosszabb tudományos cikkből összeállított, konferenciára készült absztraktot jelentet meg.

(2) Szerzőség

Az ajánlás másik izgalmas kérdése a szerzőséggel foglalkozik, amely meghatározza egyrészt azokat a személyeket, akik szerzőnek minősülhetnek, illetve azokat, akik esetében a szerzőség kizárt.

2.1. A szerzőség pozitív feltételei

Szerzőnek minden esetben olyan személy tüntethető fel, aki a cikk megírásában érdemben vett részt. Ebbe a körbe tehát minden olyan alkotó beletartozhat, aki az alábbi tevékenységeket végezte:

- az adatok feldolgozása, analizálása és értelmezése,
- a kézirat megfogalmazása, valamint
- a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulás.

A második pont esetében kiemelendő, hogy a kézirat megfogalmazása a szerzőtől személyes közreműködést követel meg, azaz nem bízhat meg mást a cikk megírásával (pl. asszisztentst).

A felelősség kérdésére tekintettel lehetőség van arra, hogy amennyiben többszerzős műről van szó, az egyes részek, fejezetek szerzőinek felelőssége ne a cikk egészére, kizárólag annak részeire korlátozódjon. Ez a kérdés szoros összefüggésben áll az egyes szerzők közötti megállapodás szükségességével, azaz amennyiben több szerző írt egy publikációt, hasznos lehet, ha az egyes szerzők részvételi arányát és minőségét megállapodás rögzíti. Ez segítséget jelenthet egy esetleges jogvita esetében.

2.2. A szerzőség negatív feltételei

A szerzőség esetében – a már korábbiakban említett módon – tisztázásra került annak kérdése is, hogy ki nem minősül szerzőnek, ezek a következő tevékenységet nyújtó személyek:

- a támogatások beszerzése;
- a kutatási anyagokhoz való hozzáférésben való részvétel;

- az adatgyűjtés és adatok összeállításában való részvétel;
- intézet vezetése, amelyben a cikk megírásra került.

Ez utóbbi esetekben nem tüntethető fel még „tiszteletbeli szerzőnek” (*Ehrenautorenschaft*) sem a korábbi tevékenység valamelyikét végző személy, ellenben nevének lábjegyzetben való megemlítésére minden további nélkül lehetőség nyílik, amelyben a szerző (vagy szerzők) köszönetet nyilvánít (vagy nyilvánítanak) a segítséget nyújtó személynek. Végül röviden szót kell ejteni arról a személyről, aki a cikk szakmai lektora és akit szigorú titoktartási kötelezettség terhel.

3. Európai kitekintés

Jelenleg az Európai Unión belül több szakpolitika is érinti a szerzői joggal összefüggő kérdéseket. Általában a szerzői jogi tárgyú ügyekben a Bizottság Belső Piaci Főigazgatósága rendelkezik hatáskörrel, azonban a digitális tartalmak online terjesztésével kapcsolatban felmerülő szerzői jogi kérdésekkel (különösen ilyen a digitális tartalmak illegális többszörözése) az audiovizuális és médiaügyekért felelős szervezeti egység foglalkozik, az Információs Társadalom Főigazgatóságon belül. Ez év nyarán és őszén a két főigazgatóság közös együttműködésében több fontos munkadokumentum látott napvilágot

A Bizottság 2009 őszén egy konzultációs folyamat eredményeként bocsátotta ki közleményét „Szerzői jog a tudástársadalomban címmel”.³ A dokumentum bevezetőjében megállapította, hogy a tudás egységes piaci létrehozása, megosztása és terjesztése közvetlenül kapcsolódik a lisszaboni stratégia átfogóbb céljaihoz. A technikai fejlődés elősegítette az információk elektronikus formátumú megjelenését.

A mai témámhoz kapcsolódó fejezetet – az oktatást, tanulást és kutatást – illetően megállapítható, hogy ezek a modern információs és kommunikációs technológiák következtében egyre inkább nemzetközi és határokon átnyúló jellegű öltenek. Az információhoz való hozzáférésben és annak felhasználásában a fizikai tér már nem jelent

---

³ COM (2009) 532 végleges, Brüsszel, 2009.10.19.

korlátot. Ezért az oktatás és kutatás korlátozása egy adott helyszínre ellentétben áll modern mindennapjaink valóságával.

Előtérbe került az a kérdés, hogy különbséget lehetne tenni a tudományos célú kiadás, illetve az irodalmi és művészeti célú kiadás között. Míg a tudományos szerzők más bevételi forrásokkal is rendelkeznek, és publikációikkal elsősorban a kutatás és a tudomány ügyét kívánják előmozdítani, az irodalmi szerzőknek (például regényíróknak) műveik kiadásából kell megélniük. A kutatási erőfeszítések szükségtelen megkettőzése érdekében az államilag finanszírozott kutatások publikált eredményeit a teljes tudományos közönség, sőt még a nyilvánosság számára is hozzáférhetővé kellene tenni. Ugyanis minden kutatás a korábbi kutatások eredményeire épít. Ilyen feltételek mellett a szabad hozzáférést biztosító kiadás és a publikált cikkek nyitott gyűjteményei jöhetnek szóba lehetséges megoldásként.

A könyvtárak és egyetemek a kiadókkal kötött jelenlegi engedélyezési megállapodások rendszerének komplexitását és széttagoltságát hangsúlyozzák. Jellemző, hogy egy európai egyetemnek legalább száz engedélyezési megállapodást kell aláírnia a különböző kiadók által biztosított digitális kutatási anyagokra vonatkozóan. Az egyes engedélyek pl. hozzáférésre, nyomtatásra, tárolásra és másolásra vonatkozó rendelkezéseinek vizsgálata hosszadalmas eljárás. Az EU-n belüli, országok közötti engedélyezés nehézkes vagy lehetetlen. A könyvtárak és egyetemek véleménye szerint praktikusabb és hatékonyabb lenne, ha egy központi szervezet foglalkozna a digitális anyagokra vonatkozó online jogosultságok széles körének kezelésével. Kötelező oktatási és kutatási kivételeket igényelnek, amelyeknek kifejezetten tartalmazniuk kell a távoktatásra vonatkozó engedélyeket is. A könyvtárak és egyetemek ezen kívül aggasztónak tartják, hogy a folyóiratok előfizetési díjai olyan erőforrásokat vonnak el, amelyeket egyébként kutatásra vagy oktatásra lehetne fordítani.

A kiadók azzal érvelnek, hogy az előíró jogi normák helyett az engedélyezési megoldások biztosítják az oktatási és kutatási – beleértve a távoktatási célú – felhasználás által igényelt rugalmasságot. Hangsúlyozzák, hogy adatbázisaikhoz, folyóirataikhoz és könyveikhez különböző engedélyezési megállapodások alapján széles körű elektronikus hozzáférést biztosítanak a könyvtárak, oktatási és kutatási intézmények számára. A művek távoktatási célú vagy otthoni felhasználásra szánt hozzáféréssel kapcsolatban a kiadók és a felhasználást engedélyező ügynökségek hangsúlyozzák annak fontosságát, hogy garantálni lehessen azok használatának korlátozását a rendeltetési célnak (nem kereskedelmi és oktatási) megfelelően.

A könyvtárak kapcsán itt szükséges szót ejteni arról, hogy az európai könyvtárak, múzeumok és archívumok online anyagait egyesítő rendszert, az *Europeanát* a digitális könyvtárak létrehozására irányuló bizottsági kezdeményezés hívta életre 2008 novemberében abból a célból, hogy Európa kulturális és tudományos öröksége mindenki számára hozzáférhetővé váljék az interneten. Az *Europeana* fejlesztésének következő szakaszát és irányvonalát körvonalazó anyagot 2009 augusztusában tette közzé a Bizottság.⁴

A bizottsági elképzelések szerint az *Europeana* fejlesztése akkor vezet eredményre, ha gyűjteményei is gyarapodnak. Az Európai Bizottság azt tűzte ki szakpolitikai céljául, hogy a webhelyen hozzáférhető digitalizált anyagok száma 2010-re érje el a 10 milliót, s hogy a bővülés ezután se álljon meg. Ehhez pedig arra van szükség, hogy a digitalizálás Európaszerte folytatódjék, és a digitalizált anyagokat a legmagasabb szakmai kívánalmaknak megfelelően ellássák metaadatokkal. A Bizottság ezért arra kérte a tagállamokat, tegyenek többet az ügy sikeréért, és – ha kell, nemzeti vagy tematikus tartalomszolgáltatók létrehozásával – biztosítsák, hogy a digitalizált tartalmak könnyen hozzáférhetővé váljanak az *Europeanán* keresztül.

A fejlesztés első szakaszában egyes tagállamok (pl. Lengyelország, Magyarország) főleg könyvkiadványokkal gazdagították az *Europeana* állományát, mások (Finnország, Luxemburg, Észtország) elsősorban folyóiratokat és napilapokat tettek hozzáférhetővé, megint mások (például Románia) múzeumi képanyagokat küldtek. A dokumentum egyben egy nyilvános konzultáció elindítását is jelentette, egyebek mellett a következő kérdésekben: Hogyan biztosítható, hogy a digitalizált tartalmakhoz az Európai Unión belül minden fogyasztó hozzáférhessen? Szorosabb együttműködésre lenne szükség a kiadókkal a szerzői jogi védelem alatt álló művekkel kapcsolatban? Hasznos lenne-e európai jegyzéket összeállítani az árva és a már nem forgalmazott (*out-of-print*) művekből?⁵

---

⁴ A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK, A TANÁCSNAK, AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁGNAK ÉS A RÉGIÓK BIZOTTSÁGÁNAK *Europeana*: a fejlesztés következő szakasza SEC(2009) 1124, COM (2009) 440 végleges, Brüsszel 2009.08.28.

⁵ A konzultáció határideje 2009. november 15. napja volt. A Bizottsághoz 119 válasz érkezett, a publikus változatok (így a magyar kormányzati szakértői, a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának és az Országos Széchényi Könyvtár válaszai is) elolvashatók a http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/cultural/consult_nextsteps/index_en.htm cím alatt.

Fontos beszélni e kérdésekről e helyen, hiszen számos sajtótermék – ideértve a fényképeket, filmeket és szövegeket – online elérhető. Egyre több mű készül kizárólag online felhasználásra, míg a művek egy másik csoportját online formában használják fel az elsődleges analóg forrásból. A nemzetközi szakmai szervezetek szerint fontos, hogy az újságírókat elismerjék szerzőségükben mind a hagyományos, mind az online formában létező műveik kapcsán, ezáltal részesedve a gazdasági, az engedélyezési és a jogi modellekből.

Végezetül, Hölgyeim és Uraim, ismét egy német példa illusztrálja azt, hogy a naprakész jogi rendelkezések milyen módon segíthetik a kreatív tartalmak online terjesztését: az új német kormánykoalíció ígéretet tett új szerzői jogi szabályok létrehozására az online újságírás védelme érdekében.

A javaslat új online üzleti modell megalkotását foglalja magában, amely lehetővé teszi a napilap- és folyóirat kiadók számára a jogdíj iránti igényt a Google-lal és más hírkeresővel szemben, az általuk készített tartalmak online felhasználása után. Mindazonáltal a javaslat nem tiltja a hírek, a cikkek magáncélú vagy nem-kereskedelmi (non-profit) célú online felhasználását.⁶

A jelen médiaválságában, a sajtó- és a médiaipar strukturális átalakulásának időszakában is biztató előjelek mutatkoznak közösségi szinten és az egyes tagállamok szintjén is, s ez nem marad hatás nélkül a hazai jogfejlődést tekintve sem. Az Európai Bizottság nyilvános konzultációt kezdeményez a kreatív online tartalmak témájában 2010. január 5-vel bezárólag, amely kapcsán bátorítani szeretném a hazai szakmai szervezeteket a véleményalkotásra. A konzultációról szóló vitaanyag és az elérhetőség a következő linken olvasható:

http://ec.europa.eu/avpolicy/other_actions/content_online/index_en.htm.

Ezzel a pozitív végszóval szeretném megköszönni megtisztelő figyelmüket!

---

⁶ Forrás: International Federation of Journalists